

Kadiş tardiv în memoria cercetaşilor martiri timişoreni

Evreimea este poporul *askare*¹-lor, al comemorărilor funerare, iar Israelul - țara *askare*-lor. De-a lungul istoriei noastre naționale, poate nici o zi din an nu trece fără să ne amintim de un pogrom, un asasinat, o acuzație că evreii ar fi folosit sânge omenesc în anumite ritualuri, o expulzare, sau de moartea vreunei mari personalități care a pierit în urma violenței. Așa a fost în viața noastră în *Galut*², așa este și acum, aici, în Israel. De la al doilea război mondial până azi, aceste comemorări se tot multiplică. Atât în Israel, cât și în toată Europa, cei puțini care au mai rămas în viață dintre membrii comunităților evreiești nimicite, comemoază, an de an, moartea celor dragi. Alte popoare celebrează ziua de naștere a marilor personalități, dar noi, evreii, poporul *askare*-lor, comemorăm ziua decesului celor pierduți. Oare cine știe sau ar dori să știe în ce zi s-a născut Herzl? Dar ziua morții lui, în a 20-a zi din luna lui Tamuz, o comemorăm în fiecare an.

Totuși, există orașe cu o populație numeroasă de evrei, care nu țin *askara* în memoria fraților lor pierduți. Un astfel de loc norocos este orașul meu natal, Timișoara, unde cei 12 000 de evrei care locuiau acolo pe timpul războiului, nu prea au avut victime. Și în Timișoara au pierit evrei în urma războiului, dar numărul lor, față de victimele orașelor nord-transilvănene, a fost infim. Ba mai mult, evreii din Timișoara nu erau nevoiți să poarte rușinoasa stea galbenă și nici restricțiile nu au fost atât de umilitoare. Cu toate acestea, au fost deportări. În partea a doua a anului 1941 un mic grup de evrei, considerați a fi comuniști, au fost deportați în Vapniarka din Ucraina, în așa-numita Transnistria, aflată sub protectorat român, situată între fluviile Dnester și Bug.³ Mai târziu, aceștia toți s-au întors acasă, nevătămați. Desigur, doar datorită unor întâmplări norocoase nu a ajuns întreaga evreime timișoreană să fie deportată în lagărele de exterminare. De două ori ne-am aflat în mare pericol: în august 1942 și august 1944. În 1944, la gara din Timișoara ne-au fost deja pregătite vagoanele, Eichmann personal vroia să termine cu evreimea Timișoarei și a Aradului. Deja se afla chiar el în drum spre România, de la sediul său din Budapesta, însă, a ajuns doar până la graniță, căci România a renunțat la alianța cu germanii. Nu doar evreii, ci și toți locuitorii orașului au avut norocul să supraviețuiască războiului. Timișoara nu a fost un câmp de luptă, iar numărul victimelor și pierderile materiale suferite în cele trei atacuri aeriene nu au fost mari.

Nu mă puteam angaja să evoc amintirea tuturor victimelor de război ale evreimii din Timișoara, dar m-am străduit să adun date măcar despre martirii

¹ Askara (ebraică): aniversarea decesului unei persoane.

² Galut (ebraică): diaspora; exilul și dispersarea evreilor.

³ Tibor Weiss nu amintește de celălalt grup de 28 de evrei care au fost deportați în Transnistria și masacrați. Vina lor a fost că ceruseră viză de trecere prin Uniunea Sovietică, pentru a emigra în China sau USA sau Israel.

micii noastre comunități de cercetași. Cum veți vedea, nu în toate cazurile am reușit să procur informații precise despre soarta fraților noștri. Să nu uităm că de atunci au trecut 50 de ani, iar de-a lungul anilor au murit și aparținătorii apropiați sau au survenit alte impedimente. În orice caz, cred că datele publicate de mine corespund realității.

Dintre frații noștri, opt și-au pierdut viața în urma războiului. Exceptând unul, toți au murit din cauză că au fost evrei.

În ordine alfabetică, aceștia sunt:

BERGMAN PÁL și soția lui, ENGEL SZERÉN - SÓS ANA. Este una dintre cele 23 de perechi de cercetași evrei care erau căsătoriți. Bergman Pali se alătură organizației noastre târziu, la maturitate, devenind conducătorul însuflețit și valoros al cercetașilor. Soția lui a fost cercetașă de când era copil. Au avut parte de o soartă tristă: în anul 1944, împreună cu fetița lor, se aflau în drum spre Ereț Israel (Țara Israelului), pe vaporul Struma. Vaporul a fost scufundat de germani, iar ei toți trei și-au găsit sfârșitul în valuri.

FARAGÓ MIKLÓS. Toți cei trei copii ai părinților Faragó au fost membrii organizației noastre. Cel mai mare a fost Miklós, urma Endre, apoi Magda, care s-a căsătorit apoi cu camaradul nostru, Neumann Jenő. În 1944, Miklós a fost surprins de invazia germană la Budapesta. Familia lui nu a mai aflat nimic despre soarta lui. S-ar putea să fi fost deportat, dar e posibil și ca să fi fost executat la Budapesta de germani. Oricum, a devenit una dintre cele șase milioane de victime.

KATZ KÁLMÁN. Fiind copil, a ajuns din Ardeal la Timișoara, unde a devenit elev la Liceul Izraelit și cercetaș. Parcă îi văd și acum chipul rotofei, veșnic zâmbitor și statura lui scundă și grăsuță. Tot ce am reușit să aflu despre el este că pe vremea când Garda de Fier era la putere, în 1940 sau 1941, a fost omorât în bătaie la poliția din București. Avea 24 de ani.

KUTAS IMRE. A fost un cercetaș multilateral, de mare valoare. În ziarul „Haderech” el se ocupa de rubrica „Ezermester” (Om priceput la toate) și tot el a scris interesante articole tehnice. În detașament a fost conducător de echipă, apoi, în 1930, a devenit unul dintre comandantii adjuncți. Soarta crudă l-a condus la București, unde, în urma unui atac aerian, și-a găsit sfârșitul împreună cu soția lui într-un adăpost nimerit de o bombă.

MEER KLÁRI a fost membră în organizația noastră, împreună cu sora ei Magda și fratele József. Nici ei nu se mai află printre noi, așa că despre viața și moartea ei nu am reușit să aflu date exacte. Fapt dovedit este că pe vremea războiului se afla în Franța, dar nu am informații dacă a fost deportată și a murit într-un lagăr de exterminare sau dacă a fost executată de germani.

MOLNÁR ISTVÁN. A fost o personalitate carismatică, om de o mare inteligență și erudiție. A fost conducătorul echipei Trumpeldor din Timișoara care a câștigat în 1927 primul concurs Jamboree în tabăra de la Nagydisznód. În anii '30, avea funcție de conducere în fabrica de sticlă din Pădurea Neagră de lângă Oradea. Ca o consecință a Dictatului de la Viena din 1940, localitatea a devenit parte din Ungaria. Acolo l-a prins ocupația germană, iar în 1944 a fost deportat într-un lagăr de exterminare, de unde nu s-a mai întors.

SOMLÓ GYÖRGY mi-a fost nu numai contemporan, dar și coleg de clasă timp de 4 ani. Și-a luat bacalaureatul la Liceul Izraelit din Timișoara, secția comercială. În toamna anului 1932 a plecat la Paris, la universitate, unde a obținut o diplomă la facultatea de jurnalistică. Tragedia lui a început în septembrie 1939, când românii au refuzat să-i pună viza pe pașaportul lui expirat, astfel că nu putea să se întoarcă acasă la Timișoara. Nu era cetățean francez și, pentru a evita internarea, a intrat în legiunea străină franceză. Cred că el este singurul nostru cercetaș care a fost membru în bine-cunoscuta „Légion Étrangère”. A ajuns cu trupa lui în Liban care pe atunci era protectorat francez supus guvernului Pétain de la Vichy. În primăvara anului 1942, englezii, venind din Palestina, au ocupat Libanul. Cei din legiunea străină aveau alegerea să se alăture lui De Gaulle sau să se întoarcă în Franța. Camaradul Șomlo a ales cea din urmă posibilitate și, după un drum lung și anevoios, a ajuns înapoi în Franța, în partea sudică, aflată pe atunci tot sub ocupație germană. A fost nevoit să se ascundă. A acceptat invitația unui fost coleg de clasă, Rosenfeld Elemér, care se ascundea într-un sătuc din județul Jura, în apropierea graniței elvețiene. Spre ghinionul lor, partizanii francezi au ridicat o baricadă tocmai în apropierea colibei lor. Deși au fost atenționați să-și părăsească refugiul, ei au rămas pe loc și, cu ocazia unei acțiuni represive germane, camaradul Șomló a fost împușcat de germani. După război, a fost înmormântat cu onoruri, iar numele lui a fost immortalizat în două locuri din sat pe câte o tablă comemorativă. Aduc mulțumiri și pe această cale camaradului nostru Șomló Ferenc din Timișoara, care mi-a făcut cunoscută viața și moartea fratelui său, György.

Am evocat moartea celor opt frați martiri de ai noștri din Timișoara.

Jitgádál vejitkádés smé rábá⁴... Să fie binecuvântată amintirea lor pe veci!

Aprilie, 1995

WEISS TIBOR

Traducere din maghiară - Klara Fikl
Corectură - Corina Ranga

⁴ Începutul rugăciunii de Kadiș (aramaică), rugăciunea pentru morți.

Activisti somer in anii 1920. Al doilea din stanga: Tibor Weiss